

ציוני החודש

במזל הסכמים

ב. גר

הסכים צבא ישראל לפנות שטח הגגון של מדינת הלבנון שהיה בידו תמורת שטח ארץ-ישראלי מצומצם מאד שהיה בידי צבא הלבנון ליד ראש הנקרת. למעשה נתקיים הכלל הזה גם בהסדר עם מצרים כאשר צבא ישראל סיגה לפני פתיחת המשא-והמתן על שביתת נשק את השטחים המצריים שחדר לתוכם בהסתערותו; השטח הישראלי — לפי החלטת מ"ס בנובמבר 1947 — נשאר כולו ברשות צבא ישראל. — ואילו השטחים שנועדו לפי אותה החלטה של עצרת או"ם למדינה הערבית הפלשתינאית חולקו בין שני הצבאות, בהתאם למצב החזית עם פתיחת המו"מ על שביתת הנשק, בשינויים קלים. הכלל הזה נשמר למעשה, אם כי לא נקבע להלכה, גם עם מסע צבא ישראל לחוף אילת. השאלה המרכזית בדיונים עם סוריה תהיה, איפוא, בדיון שמירת הכלל הזה והפעלתו גם בהסכם על שביתת נשק עם מדינה זו — היא המדינה היחידה המחזיקה בשטח ישראלי ואין שטחים משלה ברשות צבא ישראל.

העניינים מסתבכים במו"מ עם עבר הירדן, אף הלגיון הערבי שבא לרשת מקום הצבא העיראקי מחזיק בשטח-מה של מדינת ישראל לאורך הגבול של המשולש. צבא עבר הירדן שולט לא בלבד בכל הטריטוריה של ארצו אלא גם בחלק גדול מאד של השטח שנועד למדינה הערבית הפלשתינאית שבפנים הארץ. הגבול הקיים עתה במערב השומרון לאורך רצועת החוף — גם קו החזית וגם גבול 29 בנובמבר 1947, הנח טמנו במקצה — הוא איום מתמיד על מדינת ישראל. משניסלו סיכויי ההגשמה מן התכנית המקורית של או"ם, על המדינה הערבית הפלשתינאית שכתוכה ועל האיחוד הכלכלי שיבנה לבין מדינת ישראל, גבר האיום מאד. הוא עלול לגבור עם הופעת התכנית האחרונה של הקמת "מדינה ערבית פלשתינאית" כפופה לאו"ם, שהמסונות עליה תימסר לליגה הערבית. תכנית זו לא בלבד שעלולה להתחזת את הליגה הערבית המתפוררת ולהכניס לתוך הארץ חיל-מצב מתמיד ומשולב של צבאות הפלישה בעבר, שית' כוננו לחידוש פלישה מאוחדת בעתיד. היא תשמש ללא ספק צידוק מדיני להתבססות כוחות זרים בתוך הארץ, שהאיבה וההתחרות ההדדית בין מדינת ערב

ברשת המשא-והמתן על שביתת נשק עם המדינות הערביות השכנות הולכת ומתקרבת לקצה. לפי כל הסימנים עומד החוזה על שביתת נשק עם עבר הירדן להחתם בשבוע האחרון של מארס ובו בשבוע עומד להיפתח המשא-והמתן עם סוריה — האחרונה מבין המדינות הערביות הגובלות בישראל שהיחסים אתה לא יצאו משלב ההסוגה. עם חתימת הסכמי שביתת הנשק עם שתי מדינות אלו — לאחר שכבר נחתמו החוזים עם מצרים והלבנון — תיכנס מדיניות החוץ הישראלית לשלב חדש ביחסיה עם המדינות השכנות. תפקיד השלב הראשון היה צבאי בעיקרו: הדיפת הפולשים, תפקיד השלב השני ההולך ומסתיים עתה הוא: סיום המלחמה ע"י חתימת הסכמים על שביתת נשק ממושכת. תפקיד השלב השלישי יהיה: הקמת יחסי שלום של קבע. קבלתה של מדינת ישראל לאו"ם אף היא, יש לקוות, תהיה צעד חשוב אל השלב הזה.

כמובן, אין ודאות גמורה שהשלב השני יסתיים בקרוב ובשלום, כשם שאין ודאות גמורה שאמנם תיכנס מדינת ישראל לארגון האומות המאוחדות כאס"ת האביב של האומות המאוחדות. ומי נביא וירע, כמה תארך הדרך בין סיומו של השלב השני לבין השלמתו המוצלחת של השלב השלישי. המכשולים על דרך כריתת השלום הקבוע בין ישראל לבין ארצות ערב גלויים ומרובים, אך קיימים גם מכשולים רציניים מאד העלולים לחסום את הדרך להשלמת מערכת הסכמים על שביתת הנשק, מהם מכשולים שמקורם במצב המציאותי שנתרקם מתוך הקרבות ובסיומם, מהם שמקורם ביחסים שבין ארצות ערב, מהם שמקורם באינטרסים של מדינות חוץ.

הצבא הסורי מחזיק בשטחים מצומצמים אך חשר בים מאד של מדינת ישראל, בדרום-מזרחו של ים החולה (משמר הירדן) ובדרום-מזרחו של ים כנרת (שטח המנתק ביבשה את עין גב מעמק הירדן והמש"ת רע עד הגבול הפוליטי שבין ארץ-ישראל המערבית לבין סוריה ועבר הירדן, מצמח עד חמת-גדר). בהסכם עם הלבנון נקבע העקרון, שיש לו גם ערך של תקדים, כי הגבול המדיני, ולא המצב העובדתי בחזית, הוא הקובע את קו שביתת הנשק. על יסוד כלל זה

כי המפעל הציוני לא כלבד שאינו מגביר ואינו מאריך את השלטון הבריטי בארץ־ישראל אלא מקרב את קצו ומערער את השפעתו במזרח התיכון כולו. אך אין זה המקרה היחיד כאשר אינטרס הנוכח מן העקרון שנקבע לאומי השלטון מתגבר על אינטרס הנוכח מן המטרה ששלטון זה קבע לעצמו. שנים רבות עשתה התנועה הקומוניסטית כיכולתה להחליש את התנועה הציונית והמפעל הציוני שערערו את בסיסי השלטון האימפריאליסטי הבריטי במזרח התיכון. כאשר התברר שהתנועה הציונית, תוך הפרה מתמדת של החרם הקומוניסטי, הקימה בארץ־ישראל את הגורם האנטי־אימפריאליסטי החזק והפעיל ביותר במרחב הערבי, הכירה התנועה הקומוניסטית בתוצאות של הפרת החרם, אף עשתה כיכולתה, כתנועה וכקבוצת מדינות, להגברת התוצאות האלה, אך את החרם לא התירה!

החרם על התנועה הציונית ועל הציונות לא הותר בברית המועצות. הוא לא הותר, להלכה, על ידי התנועה הקומוניסטית גם מחוץ לברית המועצות. התנור עה הציונית הוסיפה להתקיים בארצות אירופה המזרחית, כל עוד המשטר של הדמוקרטיה העממיות היה בשלבי הראשונים בדרך התקרבותו המודרנית למשטר הדיקטטורה של מפלגה אחת. עם חיסול המפלגות והארגונים הבלתי־קומוניסטיים של עמ־הרוֹב — ודרכי החיסול היו שונות, לפי טיב המפלגה ולפי התנאים המיוחדים של הארץ, החל בחיסול ע"י מנגנון הכפייה של המשטר וכלה במיזוג עם המפלגה הקומוניסטית השלטת — נהרץ, למעשה, גם גורילה של התנועה הציונית. שתי עובדות האטו את הפעלת הערך הכללי גם בדחוב היהודי: המלחמה בארץ־ישראל, אשר בה עמדה מדינת ישראל נגד הכוחות המשולבים של האימפריאליזם הבריטי ועושי־דברו במדינות ערב — והיות היהודים מיעוט, ולרוב מיעוט קטן, בכל הארצות האלה. במידה שהמלחמה בארץ־ישראל התקרבה לסיומה והמשטר בארצות הדמוקרטיה העממית התקרב למשטר השורר בברית המועצות, הלכה והתגברה הבחינה האידיאולוגית על הבחינה הפוליטית, עלתה הצורך בשמירת האחידות הכוללת של המבנה הציוני־בדו־יהודי בארצות אירופה המזרחית על הצורך בהושטת עזרה נוספת למדינת ישראל הנאבקת על קיומה. מלחמת הקיום והעצמאות של מדינת ישראל לובשת עתה צורה חדשה — את צורתה המסורתית: לא עוד מלחמה בשדות הקרב אלא התישבות ובנין; גם מלחמתה בכוחות הפיאודליים והאימפריאליסטיים במזרח לובשת צורה חדשה — את צורתה המסורתית: לא עוד החלשת המשטרים הפיאודליים והכוחות הזרים העומדים מאחוריהם על ידי הבסתם מבחינה צבאית,

תשמור על השפעתם ושלטונם. היא תקיים את כל הסכנות הכרוכות בהתבססות שלטונו של מלך עבר הירדן בשומרון וביהודה ותשמיט את הסיכוי של השתחררותו המודרנית משלטון זר עם הפיכת מדינת־הבנות שלו למדינה של ממש. ונוסף על הקשיים האלה זרועה דרכנו מכשולים שמקורם באינטרסים הבריטיים. אמנם, נראה שממשלת לונדון השלימה עם שלטון ישראל בנגב הדרומי ובחוף הארץ־ישראלי של ים סוף, אך המעמד המיוחד של בריטניה ושל צבאה בעבר הירדן מסבך את המצב מאד ומוסיף מכשולים על מכשולים בדרך להסכם אשר ישום קץ למלחמה. יקרב שלום של קבע ויסיר ממדינת ישראל את האיום המתמיד ברצועת החוף בשרון.

ב

בשביעות האחרונים נתגלע משבר ביחסן של כמה מארצות אירופה המזרחית כלפי הציונות והעליה לארץ־ישראל, משבר שלא היה בלתי־צפוי לחלוטין, אם כי המצב המדיני בתקופה האחרונה, כאשר נקודת הכובד עברה כולה לשאלות הקמתה של מדינת ישראל וההגנה עליה, הסתיר את שרשיו.

לברית המועצות ולמדינות אירופה המזרחית הקשורות אתה בקשרי ברית מדינית, כלכלית ורעיונית חלק נכבד וגדול בסיוע להקמת המדינה היהודית והגנתה מבחינה מדינית ומעשית, אך מאחר שנקבעה ההלכה במאמרו הידוע של איליה אַרנבורג, שלא הרי התמיכה במדינת ישראל כהרי ההסכמה לציונות, לא היה בזה משום קביעת הלכה חדשה, הופעתו של כוח יהודי מתקדם ורבי־יכולת במזרח התיכון והקמתה של מדינת ישראל ועזו מאד את הבנין הרעיוני האנטי־ציוני של התנועה הקומוניסטית, וביחוד של המומחים היהודיים שלה, אך לא סתרו אותו כליל. ההתנגדות הקומוניסטית לציונות ינקה תמיד משני מקורות, פרי ליטי ואידיאולוגי, שניהם מקורות כלליים, מיוסדים בראיה הכלכלית של ההתפתחות בעולם שהצדדים המיוחדים של בעית היהודים היו חייבים להסתגל אליה. ההתנגדות הפוליטית נבעה מזהי הציונות עם האינטרסים של האימפריאליזם הבריטי. ההתנגדות האידיאולוגית נבעה מאופיה של התנועה הציונית כתנועה עממית הפשית שאינה רוצה ואינה יכולה לוותר על מאוייה המיוחדים ועל תפקידיה המיוחדים ואינה מסוגלת לקבל ללא הסתייגות את מרותו הכור ללת של השלטון במקום שהתנועה הקומוניסטית שר לטת במדינה ואת מרותו הכוללת של מרכז תנועתי במקום שהתנועה הקומוניסטית עודה באופוזיציה. לא קשה היה להוכיח כי ההתנגדות הפוליטית מקורה בהערכה מוטעית של הגורמים הפועלים בארץ־ישראל,

נית חולקת עליו בשאלות מספר — או שהיא מסכימה לו בכל השאלות, אך תובעת לעצמה עצמאות בשאלה אחת, ואכן, ההתפתחות ברומוניה הוכיחה את חוסר המעשיות שבהצעה הזאת. שם נתפרקו כל המפלגות הציוניות חוץ ממפלגות מפ"מ אשר סמכו על עמידתם הפוליטית הכללית, המודחה בכל עם המפלגה השלטת וניסו להמשיך בקיומן; לאחר חדשיים פורקו גם הן בידי השלטון.

יתכן שיש תקוה להגיע להסדר כלשהו עם מדינות אירופה המזרחית על יסוד הניתוק בין שאלת קיומה של התנועה הציונית לבין שאלת העליה. ניתוק זה עומד בסתירה גמורה לכל תפיסתה של הציונות ולכל אפיו של המפעל הציוני. אך יש לנסות בדרך זו בתקופת קיבוץ גלויות ולשמו. יתכן שממשלות דר מזרח ורונגריה יבינו, שכשם שהעליה ההמונית מבלי גריה, יוגוסלביה וצ'כיה מספקת את שני הצרכים — היסוד תנועה לאוממשלתית והגשת עזרה למדינת ישראל — כך עלול איסור העליה מארצותיהן להבל בשני הצרכים, להחליש את מפעל העצמאות והקידמה החברתית בארץ-ישראל מבלי לשרש את המאויים הציוניים מלבם של מאות אלפי תושבים. אכן, נראה שארצות אלה זקוקות לתושביהן היהודים ולעבודתם. אך מפעל הקידמה בעולם, שממשלות אירופה המזרחית עמלות להגבירו, יהיה נשכר יותר מעבודתם בלב שלם של יהודים הנכספים לעליה לארץ-ישראל מאשר עבודתם בארצות שבהן יהיו יושבים עתה בעלי כרחם, משום שהאיסור הממשלתי מונע את עלייתם. יתכן כי על יסוד זה אפשר יהיה להגיע לעליה מארצות אירופה המזרחית — אך ברור, כי תנאי לכך תהיה עלייתה המהירה מאד, בקצב שיקרב את היסוד הבעיה בארצות הישובים היהודים הגדולים לקצב חיי סולה בארצות הישובים היהודים הסטנים.

אלא הקמת מדינה חפשית, תרבותית, מתקדמת בתוכם ובשכנותם, מושתתת על רמת חיים גבוהה של המוני העם, בונה משטר חיים חדש, סוציאליסטי, במידה גוברת מתוך פעילותם החפשית של המוני העובדים. מבהינה זאת העליה מאירופה המזרחית היא צורך חיים למדינת ישראל, לקיומה, להגברתה, לבנינה, ולענין הקידמה העצמאות במזרח התיכון.

מדינות אירופה המזרחית נקטו דרכים שונות ביחסן לתנועה הציונית ולעליה למדינת ישראל. המדינות שממשלותיהן הגיעו לכלל מסקנה כי קיימת סתירה בין הצרכים הפנימיים של המשטר לבין הצורך המתמיד בהגשת עזרה למדינת ישראל הגיעו, למעשה, לחיסול התנועה הציונית. במדינות שמספר היהודים בהן מועט (בולגריה, יוגוסלביה, עתה גם צ'כוסלובקיה), ועלית היהודים כולם (או כמעט כולם) יכולה להסתיים תוך תקופה קצרה, מתחילת התנועה הציונית בדרך העליה של כל היהודים הרוצים לעלות (והם, למעשה, רוב מכריע ועצום של כל התושבים היהודים), ובזאת באים שני הצרכים על סיפוקם. במדינות שמספר תושביהן היהודים רב יותר (רומוניה, הונגריה) מתלבטים השלטונות בין שני הצרכים וגוררת המגמה של היסול התנועה הציונית אגב איסור העליה.

בברורים הפנימיים בתוך התנועה הציונית נוכח המצב הזה נשמעה גם ההצעה, שאחדים מן הזרמים הציוניים יוותרו על קיומם, למען יהיה לסליטה אותו חלק מן המחנה שאין המשטר יכול לראותו כזר לרוחו ולמגמותיו מבהינה פוליטית כללית. הצעה זו מעידה על בעליה, שעם כל אהדתם למשטר השורר באירופה המזרחית, אין בהם כל הבנה לאפיו. לגבי המשטר הזה אין כל הכדל בדבר, אם תנועה פלוגנית או אלמור